

เกิดมาทำไม ?
และ
เบญจคาถา

พิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ
เนื่องในโอกาสอายุสมมงคลครบ ๓๖ ปี
นายวิมล เตชะไพบูลย์ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๘

ธรรมาหุโมทนา

ในโอกาศ คุณวิมล เตชะไพบูลย์
เจริญอายุมาครบ ๓๗ ปี สิ่งบำเพ็ญ
กุศลต่างๆ หลายอย่าง ขออนุโมทนา
คุณวิมล เตชะไพบูลย์ ได้สร้าง
ความเจริญให้เกิดแก่ตนเองและผู้อื่น
เช่นได้จัดรายการโทรทัศน์ "แผ่นดิน
ธรรม" เป็นการเผยแพร่ศีลธรรมทาง
พระพุทธศาสนา ประกอบไปด้วยพระ
ธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทาง
ศักษโสตทัศนะ ด้วยวิธีที่ชักนำใจ
ของประชาชนทุกวัยให้ใคร่ที่จะดูจะฟัง
เป็นเหตุให้ได้ความรู้ความเข้าใจในพระ
พุทธศาสนาพร้อมกันไปกับความบันเทิง
รื่นเริง ได้สละเพื่อรายการนี้เป็นอันมาก
มาก และยังได้บำเพ็ญได้ทำบุญกุศล
อย่างอื่นอีก สิ่งกล่าวได้ว่าเป็นผู้หนึ่ง
ที่ได้แสวงหาความสุขในชีวิต ที่เจริญ
มาโดยลำดับตาภการทำความดีต่างๆ มา
ไม่ขาด สิ่งเป็นผู้อันบุญรักษาให้เจริญยิ่ง

ขออำนวยพร

[illegible]

เกิดมาทำไม ?

โดย

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน)

"เราเกิดมาทำไม" ปัญหานี้ถ้าตั้งขึ้นคิดก็น่าจะจน เพราะขณะเมื่อทุกคนเกิดนั้นไม่มีใครรู้ มารู้เมื่อเกิดมาและพอรู้เดียงสาแล้ว มีตัวเราขึ้นคนหนึ่งในโลก แต่ทุก ๆ คนย่อมมีความไม่อยากตาย กลัวความตาย อยากจะดำรงชีวิตอยู่นานเท่านาน นอกจากนี้ยังมีความอยากในสิ่งต่าง ๆ อีกมากมาย คล้ายกับว่าความที่เกิดมานี้ไม่อยู่ในอำนาจของตนเอง มีอำนาจอย่างหนึ่งทำให้เกิดมา ตนเองจึงไม่มีอำนาจ หรือไม่มีส่วนที่จะตั้งวัตถุประสงค์แห่งความเกิดของตนว่า เกิดมาเพื่อทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ หรือเพื่อเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ดูคล้าย ๆ กับจะเป็นดั่งที่ว่ามานี้ ที่ว่าดูคล้าย ๆ ก็เพราะความไม่รู้ หรือจะเรียกว่า "อวิชชา" ก็น่าจะได้ แต่ถ้าจะยอมจนต่อความไม่รู้ก็ดูจะมักง่ายมากไป น่าจะลองทำตามหลักอันหนึ่ง ที่ว่าอนุมานและศึกษา คือสิ่งที่ประจักษ์แก่สายตาก็รู้ได้ง่าย แต่สิ่งที่ไม่ประจักษ์แก่สายตาก็ใช้อนุมาน โดยอาศัยการสันนิษฐาน และใช้ศึกษาในถ้อยคำของท่านผู้ตรัสรู้ พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ได้ตรัสไว้ แปลความว่า "ตัณหา

(ความอยาก) ยังคนให้เกิด" และว่า "โลกคือหมู่สัตว์ ย่อมเป็นไปตามกรรม" ลองอนุมานดูตามคำของท่านผู้ตรัสรู้นี้ดูในกระแสปัจจุบันก่อนว่า สมมติว่าอยากเป็นผู้แทนราษฎร ก็สมัครรับเลือกตั้งและทำการหาเสียง เมื่อได้ชนะคะแนน ก็ได้เป็นผู้แทนราษฎร นี้คือความอยากเป็นเหตุให้ทำกรรม คือทำการต่าง ๆ ตั้งต้นแต่การสมัคร การหาเสียงเป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุให้ได้รับผลคือได้เป็นผู้แทน หรือแม้ไม่ได้เป็น ถ้าจะตัดตอนเอาเฉพาะความเกิดมาในช่วงแห่งชีวิตตอนนี้ ก็จะตอบปัญหาข้างต้นนั้นได้ว่า "เกิดมาเพื่อเป็นผู้แทน" ตัวอย่างนี้เป็นรายละเอียดเฉพาะเรื่อง ถ้าจะตอบให้ครอบคลุมทั้งหมด ก็ควรตอบได้ว่า "เกิดมาเพื่อสนองความอยากและสนองกรรมของตนเอง" ถ้าจะแย้งว่า ตอบอย่างนั้นฟังได้สำหรับกระแสชีวิตปัจจุบัน แต่เมื่อเกิดมาทีแรกยังมองไม่เห็น เพราะไม่รู้จริง ๆ ถ้าแย้งอย่างนี้ก็ต้องตอบว่า ฉะนั้น จึงว่าต้องใช้วิธีอนุมานโดยสันนิษฐาน ถ้ารู้จริงแล้วจะต้องอนุมานทำไม และก็อาศัยคำของท่านผู้ตรัสรู้เป็นหลัก ดังจะลองอนุมานต่อไปว่า จริงอยู่เมื่อเกิดมาไม่รู้ แต่เมื่อรู้ขึ้นแล้วก็มีความกลัวตาย อยากดำรงชีวิตอยู่นานเท่านาน แสดงว่าทุกคนมีความอยาก

ที่เป็นตัวตัณหานี้ประจำเป็นจิตสันดาน ความอยากเกิดย่อมรวมอยู่ในความอยากดำรงอยู่นี้ เพราะความตายเป็นความสิ้นสุดแห่งชีวิตในภพชาติอันหนึ่ง ๆ เมื่อยังมีความอยากดำรงอยู่ ประจำอยู่ในจิตสันดาน ก็เท่ากับความอยากเกิดอีกเพื่อให้ดำรงอยู่ตามที่อยากนั้น ทั้งก็ต้องเกิดตามกรรมเป็นไปตามกรรม ฉะนั้น จึงสรุปได้ว่า "เราเกิดมาด้วยตัณหา (ความอยากและกรรม) เพื่อสนองตัณหาและกรรมของตนเอง" ตัณหาและกรรมจึงเป็นตัวอำนาจหรือผู้สร้างให้เกิดมา ใครเล่าเป็นผู้สร้างตัวอำนาจนี้ ตอบได้ว่าคือตนเอง เพราะตนเองเป็นผู้อยากเองและเป็นผู้ทำกรรม ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ตนเองนี้แหละเป็นผู้สร้างตนเองให้เกิดมา

ชีวิตของคนเรานี้ ผู้ถือทางไสยกล่าวว่ามีพรหมลิขิต คือพระพรหมกำหนดเหมือนอย่างเขียนมาเสร็จว่าเป็นอย่างไร แต่ผู้ถือทางพุทธใช้ว่ากรรมลิขิต คือกรรมกำหนดมา โดยผลก็เป็นอย่างเดียวกัน คือ มีสิ่งกำหนดให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ น่าพิจารณาว่าทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้จริง ๆ อย่างไร ได้มีพระพุทธภาษิตตรัสไว้ว่า "มา กตเหตุ อย่าถือว่าเพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้" คืออย่าถือว่าทุก ๆ อย่างที่จะได้รับ มีเพราะเหตุ

แห่งกรรมที่ได้ทำไว้แล้ว เพราะถ้าถืออย่างนั้นก็จะไม่ต้องทำอะไรขึ้นใหม่ รออยู่เฉย ๆ อย่างเดียว เพื่อให้กรรมเก่าสนองผลต่าง ๆ ขึ้นเอง ถือเอาความดังนี้ก็เท่ากับไม่ให้ถือกรรมลิขิตนั่นเอง มีปัญหาว่าถ้าเช่นนั้นพระพุทธ-ศาสนา แสดงเรื่องกรรมไว้ทำไม พิจารณาดู จะตอบได้ว่า แสดงเรื่องกรรมไว้เพื่อให้รู้ว่า กรรมเป็นเหตุให้วิบากคือผลตั้งแต่ให้ถือกำเนิดเกิดมา และติดตามให้ผลต่าง ๆ แก่ชีวิต ทำนองกรรมลิขิตนั่นแหละ แต่กระบวนของกรรมที่ทำไว้มีสลับสับซ้อนมาก ทั้งเกี่ยวกับเวลาที่กรรมให้ผล และข้อที่สำคัญที่สุด คือ เกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติของแต่ละบุคคลในปัจจุบัน คือทางพระพุทธศาสนาสอนให้ไม่เป็นทาสของกรรมเก่า เช่นเดียวกับให้ไม่เป็นทาสของตัณหา แต่ให้ละกรรมชั่วกระทำกรรมดี และชำระจิตใจของตนให้บริสุทธิ์สะอาดตามหลักพระโอวาท ๓ หรือกล่าวโดยทั่วไป มีกิจอะไรที่ควรทำก็ทำโดยไม่ต้องนั่งรอนอนรอผลของกรรมเก่าอะไร ความพิจารณาเพื่อให้รู้กรรมและผลของกรรมนั้นก็เพื่อให้จิตเกิดอุเบกขา ในเวลาที่เกิดเหตุการณ์เหลือที่จะช่วยแก่ทั้งคนที่เป็นที่รักและที่ชัง กับเพื่อจะได้ปฏิบัติตนตามหลักพระโอวาท ๓ ข้อนั้น ทั้งคนเรามีจิตใจที่

เป็นต้นเดิมของกรรมทุกอย่าง ไม่ว่าเก่าหรือใหม่ เพราะจะต้องมีจิตเจตนาขึ้นก่อนแล้ว จึงทำกรรมอะไรออกไป ฉะนั้น จึงสามารถจะทำอธิษฐาน คือตั้งใจว่าจะประสงค์ผลอันใด เมื่อประกอบกรรมให้เหมาะแก่ผลอันนั้น ก็จะได้รับความสำเร็จ และจึงสามารถตอบปัญหาว่า "เราเกิดมาทำไม" ได้อีกว่า "เราเกิดมาตามที่ตั้งใจไว้ว่าจะมาทำ" เป็นอันไม่พ้นไปจากคำตอบที่ว่า "เราเกิดมาเพื่อสนองตัณหาและกรรมของตนเอง" แต่คนดี ๆ ย่อมมีอธิษฐานใจที่ดี ดังพระโพธิสัตว์ทรงอธิษฐานพระหทัยเพื่อบำเพ็ญพระบารมี ความเกิดมาของพระองค์ในชาติทั้งหลาย จึงเพื่อบำเพ็ญบารมี คือความดีต่าง ๆ ให้บริบูรณ์ อันที่จริงทุก ๆ คน มีสิทธิ์ที่จะถือว่าตนเกิดมาเพื่อบำเพ็ญความดีให้มากขึ้น และสามารถที่จะบำเพ็ญความดีได้.

"เราเกิดมาเพื่อความดี" "เราเกิดมาเพื่อเพิ่มพูนปัญญาคือความรู้ความฉลาด" ความสำนึกเข้าใจตนเองไว้ดังนี้ ย่อมมีประโยชน์ไม่มีโทษ เพราะจะทำให้ขวนขวายทำความดี และศึกษาเพิ่มความรู้ของตนอยู่เสมอ แต่ชีวิตของคนเราก็ยังเนื่องด้วยกรรมเก่าและยังเนื่องด้วยกิเลสในจิตใจ สิ่งที่ทุกคนได้มา ตั้งต้นแต่ร่างกายและ

ชีวิตนี้เป็นวิบาก คือผลของกรรมและกิเลสของตนเอง แต่ยังมีอีกส่วนหนึ่ง คือความดีที่แต่ละคนได้อบรมสั่งสมมา อันเรียกว่า "บารมี" คือความดีที่เก็บพอกพูนขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะส่งเสริมจิตใจให้เกิดความเห็นที่ถูกต้อง และดำเนินไปในทางที่ถูก ท่านกล่าวไว้ว่ามนุษย์เราเกิดมาด้วยอำนาจของกุศล คือ กุศลจิตและกุศลกรรม ไม่ว่าจะเกิดมายากดีมีจนอย่างไร เพราะมนุษยภูมิเป็นผลของกุศล ทุกคนจึงว่ามีกุศลหนุนให้มาเกิดด้วยกันทั้งนั้น ฉะนั้น จึงได้ชื่อว่ามนุษย์ ที่แปลอย่างหนึ่งว่าผู้มีใจสูง ดังจะเห็นได้ว่า คนเรามีพื้นปัญญาสูงกว่าสัตว์ดิรัจฉานมากมาย สามารถรู้จักเปรียบเทียบในความดี ความชั่ว ควรทำไม่ควรทำ รู้จักละอาย รู้จักเกรง รู้จักปรับปรุงสร้างสรรค์สิ่งที่เรียกว่า "วัฒนธรรม" "อารยธรรม" "ศาสนา" เป็นต้น แสดงว่ามีความดีที่ได้สั่งสมมา โดยเฉพาะปัญญาเป็นรัตนะอันส่องแสงสว่างนำทางแห่งชีวิต ถึงดังนั้น คนเราก็ยังมีความมืดที่มาเกิดกำบังจิตใจให้เห็นผิดเป็นชอบ ความมืดที่สำคัญนั้น ก็คือกิเลสในจิตใจและกรรมเก่าทั้งหลาย อะไรคือกรรมเก่า ไม่มีอธิบายอื่น จะอธิบายอย่างมองเห็น เช่นพระพุทธาธิบายที่ตรัสไว้ ความว่า "กรรมเก่าคือ ตา หู จมูก ลิ้น

และมนะ (ใจ)" กล่าวคือร่างกายที่ประกอบด้วยอายตนะทั้ง ๖ นี้แหละเป็นตัวกรรมเก่า เป็นกรรมเก่าที่ทุก ๆ คนมองเห็น นอกจากนี้ ยังเป็นวัตถุที่ตั้งแห่งกรรมใหม่ทั้งปวงอีกด้วย เพราะกรรมที่ทำขึ้นในปัจจุบันจะเป็นกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมก็ตาม ก็อาศัยกรรมเก่านี้แหละเป็นเครื่องมือกระทำ ทั้งกรรมเก่านี้ยังเป็นชนวนให้เกิดเจตนาที่ทำกรรมใหม่ ๆ ทั้งหลายด้วย เพราะตาหูเป็นต้นมิใช่ว่าจะมีไว้เฉย ๆ ต้องดูต้องฟังก่อนกิเลสเช่นราคะ (ความติดความยินดี) โทสะ (ความขัดเคือง) โมหะ (ความหลงใหล) ให้เกิดขึ้นขณะที่ร่างกายเจริญในวัยหนุ่มสาว ซึ่งกล่าวได้ว่ากรรมเก่ากำลังเติบโตเป็นหนุ่มสาว ตาหูเป็นต้นก็ยิ่งเป็นสื่อแห่งราคะ โทสะ และเป็นสื่อแห่งกรรมต่าง ๆ ตามอำนาจของจิตใจที่กำลังระเริงหลง จึงจำต้องมีการควบคุมปกครอง จะปล่อยเสียหาได้ไม่ ถ้าตนเองควบคุมตนเองได้ก็เป็นวิเศษที่สุด แต่ถ้าควบคุมตนเองไม่ได้ก็ต้องมีผู้ใหญ่ เช่นมารดาบิดาและผู้ใหญ่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องควบคุม ให้อยู่ในระเบียบวินัยที่ดีงาม ให้เกิดความสำนึกว่า "เรานี้เกิดมาเพื่อทำความดี"

ความเชื่อของคนในโลกนี้ ว่าตายเกิดน่าจะมากกว่า

ตายสูญมากนัก และเมื่อเชื่อว่าตายเกิด จึงมีคติความเชื่อง่าย ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องเกิดอีกมาก เช่นความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันระหว่างบุคคล ตั้งแต่สองคนขึ้นไปจนถึงกลุ่มใหญ่ในอดีตชาติ ซึ่งให้เกิดผลสืบมาถึงปัจจุบันชาติ และความเชื่อว่ามีสิ่งหรือเครื่องกำหนดให้เกิดมา เพื่อทำหน้าที่อย่างหนึ่งเป็นต้น ซึ่งก็เป็นเรื่องสืบเนื่องมาจากอดีตนั้นเอง แม้ความเชื่อในเรื่องอวตารก็แสดงว่ามีอดีต คำว่า อวตาร ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้คำแปลว่า "การลงมาเกิด การแบ่งภาคมาเกิด" ตามคำแปลหลังแสดงว่าไม่ได้มาทั้งหมด แต่แบ่งภาค คือแบ่งส่วนใดส่วนหนึ่งมาเกิด คือยังมีตัวเดิมอยู่ในที่ของตน สมมติว่าสวรรค์ชั้นหนึ่ง ส่วนที่มาเกิดนั้นเป็นส่วนหนึ่งของตัวเดิม เมื่อสิ้นวาระในโลกนี้แล้วก็กลับไปรวมเข้ากับตัวเดิม จะแปลความอย่างหรือจะแปลความว่าแบ่งภาค ก็คือ แบ่งภาค (ส่วน) ของเวลามาเกิด หมายความว่าเวลาของตนในที่นั้นสมมติว่าสวรรค์ชั้นหนึ่งนั้นยังไม่หมด ยังจะอยู่ต่อไปอีกนาน หรืออยู่ไปเป็นนิรันดร ตามความเชื่อของบางลัทธิ เช่นพระนารายณ์ของฮินดู แต่แบ่งเวลาส่วนหนึ่งลงมาเกิดในมนุษย์ โดยตัวเดิมนั่นแหละลงมาเกิด ไม่ใช่ลงมาเกิดในมนุษย์ โดย

ตัวเดิมนั่นแหละลงมาเกิด ไม่ใช่แบ่งตัวเล็กตัวน้อยลงมา เมื่อทำเสร็จธุระแล้ว ตัวเดิมก็กลับไปยังที่ของตน คำว่าแบ่งภาค จึงยังมีปัญหา จนกว่าจะมีผู้รู้มาแสดงให้เชื่อว่าอย่างไรแน่ คัมภีร์พระพุทธศาสนาแสดงเรื่องนี้ไว้อย่างไร ถ้าจะให้ตอบตามคัมภีร์ ก็ควรจะกล่าวก่อนว่า คัมภีร์ต่าง ๆ แต่งกันหลายยุคหลายสมัย ปรากฏว่ามีคติความเชื่อต่าง ๆ แทรกเข้ามาเป็นอันมาก แต่ก็ยังไม่พบเรื่องแบ่งภาคมาเกิด เรื่องทำนองแบ่งภาค เวลา มีอยู่เรื่องหนึ่งในอรรถกถาธรรมบท ซึ่งก็ไม่ทิ้งหลักกรรม และความตั้งปรารถนา นิทานธรรมบทนั้น มีความย่อว่า เทพธิดาองค์หนึ่งกำลังชมสวนกับเทพบุตรผู้สามีกับหมู่เทพธิดาทั้งปวง จุติลงมาเกิดเป็นนางมนุษย์ในขณะนั้น ระลึกชาติได้ จึงตั้งความปรารถนาไปเกิดอยู่กับสามีตามเดิม และได้ทำบุญกุศลต่าง ๆ ถึงแก่กรรมแล้วก็ไปเกิดในสวนสวรรค์นั้นอีก ขณะที่ไปเกิดนั้นหมู่เทพก็ยังชมสวนกันอยู่ แสดงว่าเวลานานหลายสิบปีในมนุษย์เท่ากับครู่หนึ่งของสวรรค์ เรื่องนี้เข้าทำนองแบ่งภาคแห่งเวลามาเกิดอยู่บ้างเหมือนกัน แต่ก็กล่าวว่าได้อธิษฐานใจตั้งความปรารถนา (นับว่าเป็นตัณหาอย่างหนึ่ง) และทำบุญกุศลเพื่อให้ไปเกิดเป็นเทพ (นับว่าเป็นกรรมที่เป็น

ชนกกรรม คือกรรมที่ให้เกิด) จึงเข้าหลักพระพุทธพจน์ ที่แปลความว่า "ตัณหายังคนให้เกิด โลกคือหมู่สัตว์ ย่อมเป็นไปตามกรรม"

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ แปลความว่า "ตัณหา (ความอยาก) ยังคนให้เกิด" และว่า "โลกคือหมู่สัตว์ ย่อมเป็นไปตามกรรม" จึงสรุปกล่าวได้ว่า "เราเกิดมาเพื่อสนองความอยาก และสนองกรรมของตนเอง" แต่การกล่าวดังนี้ เป็นการกล่าวครอบคลุมทั้งหมด เหมือนอย่างที่เรียกว่า พูดอย่างกำปั้นทุบดิน เพราะยังอาจกล่าวจำแนกออกไปได้อีกหลายลักษณะหลายประการ ตัวอย่างในด้านดี เช่นบางคนเป็นผู้เหมือนอย่างที่คำเก่าเรียกว่า ฟ้าดินส่งให้มาเกิด เพื่อดับทุกข์ยุคเข็ญในโลก หรือเพื่อเป็นประมุขแห่งประชาชน ในคติของพราหมณ์ก็มีเรื่องนารายณ์อวตาร เมื่อเกิดยุคเข็ญแก่เทพและมนุษย์ ไม่มีใครจะแก้ไขได้ พระนารายณ์ก็ได้รับอัญเชิญให้อวตารลงมาเกิดในโลก เพื่อปราบยุคเข็ญเสียคราวหนึ่ง ในเรื่องทางพุทธศาสนาเอง ก็มีแสดงว่า พระโพธิสัตว์ประทับอยู่บนสรวงสวรรค์ชั้นดุสิต ทรงได้รับอัญเชิญจากทวยเทพให้จุติลงมาเกิดเป็นมนุษย์ เพื่อจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโปรดโลก ในประวัติของชาติไทยเอง

ถึงคราวที่ประเทศชาติเกิดยุคเข็ญ ก็ได้เกิดคนดีเข้ามาแก้ไขเป็นคราว ๆ เช่นเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าข้าศึกครั้งแรก ก็ได้มีสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า กับพระเอกาทศรถ พระอนุชาธิราชทรงกอบกู้อิสรภาพของชาติกลับคืนมาได้ และทรงรวบรวมประเทศชาติให้เป็นปึกแผ่นแข็งแรง ต่อมาเมื่อกรุงศรีอยุธยาถูกเผาพินาศ ก็ได้เกิดสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก กับสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาท ได้ทรงกอบกู้อิสรภาพกลับคืนมาได้ และได้ทรงสร้างกรุงเทพมหานครขึ้นใหม่ ทรงรวบรวมประเทศชาติให้เป็นปึกแผ่นแข็งแรงขึ้นอีก จึงได้มีคำกล่าวว่า "กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี" แม้ในสมัยต่อมาถึงปัจจุบันก็ปรากฏว่าได้มีบุคคลที่เหมือนอย่างเป็นผู้ที่ดินฟ้าส่งมาให้เกิด เพื่อป้องกันหรือแก้หรือปราบ และเพื่อดำรงรักษาประเทศชาติสืบต่อกันมา ส่วนตัวอย่างในด้านร้าย เช่น บางคนเป็นผู้เหมือนผีปีศาจร้ายมาเกิด เพราะก่อยุคเข็ญเดือดร้อนขึ้นมากมาย ดังที่กล่าวในทางคติชาวจีนว่า ดาวร้ายจุติมาเกิด หรือปีศาจหนีมาเกิดดูเหตุการณ์ในโลก จะเห็นว่ามีดีกับร้าย หรือร้ายกับดีเกิดเป็นคู่กันอยู่เสมอ ว่าถึงคน มีคนดีเกิดมาทำประโยชน์

เกื้อกูล ก็มีคนร้ายมาก่อทุกข์โทษเดือดร้อน แล้วก็มีคนร้ายมาก่อความเดือดร้อนขึ้นอีก เหตุการณ์เหล่านี้ส่องให้เห็นเหมือนกับว่าคนร้ายย่อมมีกำหนดให้เกิดมาเพื่อก่อการร้าย ส่วนคนดีย่อมมีกำหนดให้เกิดมาเพื่อปราบหรือแก้ไขให้กลับคืนดี เมื่อทำกิจเหมือนดังที่ได้รับกำหนดมาเสร็จแล้วกำหนดหน้าที่ ได้รับการพักผ่อนอยู่ในโลกนี้หรือต้องกลับไป ถ้าว่าตามคติอวตาร สำหรับคนดีก็กลับไปสู่ทิพยสถานตามเดิม สำหรับคนร้าย เช่นผีปีศาจก็ถูกมาตามพบและถูกจับตัว (วิญญาณ) กลับไปสู่สถานที่ตนหนีมา จึงได้มีคติความเชื่อของคน ดังเช่นที่กล่าวมานี้ก็มี

เมื่อเป็นเช่นนี้ ในฐานะที่เราเกิดมาแล้ว และเป็นคนหนึ่งในสังคมมนุษย์ เราจึงต้องใช้ชีวิตของเราสมกับที่เราเกิดมาเป็นมนุษย์ โดยพยายามสร้างสมความดี และละเว้นความชั่วต่าง ๆ ตามหน้าที่ของตนในสังคม เมื่อทุก ๆ คนพยายามปฏิบัติตามหน้าที่ตามฐานะของตน เมื่อนั้นสังคมนั้นย่อมมีแต่ความสุขสงบ ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหน้าที่ของมนุษย์ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้สมาชิกในสังคมได้ปฏิบัติตามกัน แต่ก่อนอื่นเราลองหันมาศึกษาคำว่า "หน้าที่" เสียก่อน

หน้าที่คืออะไร ในปทานุกรมให้ความหมายไว้ว่า "วงแห่งกิจการ, กิจที่ควรทำ, กิจที่จะต้องทำ." ตรงกับภาษาบาลีว่า กรณียะ คนทุกคนทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่มีกิจที่ควรทำ มีกิจที่จะต้องทำ จึงต่างมีหน้าที่ด้วยกันทั้งนั้น คือผู้ใดมีกิจอันใดที่ควรทำ มีกิจอันใดที่จะต้องทำ กิจอันนั้นแหละเป็นหน้าที่ของผู้นั้น

หน้าที่ของตนคืออะไร เมื่อเข้าใจความหมายของคำว่าหน้าที่โดยทั่วไป ๆ แล้ว ก็ควรเข้าใจโดยเฉพาะว่าหน้าที่ของตน ๆ คืออะไร ตนเองควรทำกิจอันใดจะต้องทำกิจอันใด กิจอันนั้นแหละเป็นหน้าที่ของตน

อะไรเป็นกิจที่ควรทำ หรือที่จะต้องทำ กิจเช่นนี้กล่าวโดยย่อ มี ๒ คือ ก. อัตตัตถกิจ กิจที่เป็นประโยชน์ตน ข. ปรัตถกิจ กิจที่เป็นประโยชน์ท่าน

ก. อัตตัตถกิจ เช่น เมื่อเป็นเด็กต้องเรียน ต้องศึกษาศิลปวิทยา เมื่อเสร็จการเรียนต้องประกอบการตนหาเลี้ยงชีพ ตั้งตนให้มีหลักฐาน ประพฤติธรรมในศาสนาตามควรแก่ภาวะ กิจใด ๆ ที่เกื้อกูลแก่ความรู้ ความประพฤติ และฐานะต่าง ๆ ของตน ซึ่งไม่เป็นการให้โทษให้ร้ายแก่ใครอื่น ก็ประกอบกิจนั้น ๆ

ข. ปรัตถกิจ คนต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ จึงเกิดมี

หน้าที่ คือกิจที่ควรทำ หรือที่จะต้องทำแก่บุคคลอื่นหรือแก่หมู่ตามที่เกี่ยวข้องกัน เป็นต้นว่า

หน้าที่ในระหว่างบุคคลทั้งหลายในครอบครัว

หน้าที่ในระหว่างบุคคลต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง

หน้าที่ในระหว่างชาติกับประชาชาติ หรือเมืองกับพลเมือง

หน้าที่ในระหว่างพระมหากษัตริย์ กับประชาราษฎร

หน้าที่ในระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

หน้าที่ในระหว่างองค์การศาสนากับศาสนิกชน

ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแสดงทิศ ๖ คือ เมื่อทุก ๆ คนยืนหรืออยู่ในที่ใด ๆ ก็ตาม ย่อมมีทิศทั้ง ๔ อยู่โดยรอบ และเมื่อนับเบื้องบนศีรษะและเบื้องต่ำเป็นทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำด้วย ก็รวมเป็นทิศ ๖ ทิศ ๖ นี้เทียบกันได้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่โดยรอบ ดังนี้

(๑) มารดาบิดา เรียกว่าเป็นบุรัตถิมทิศ ทิศเบื้องหน้าของบุตรธิดา

(๒) ครูอาจารย์ เรียกว่าเป็นทักษิณทิศ ทิศเบื้องขวา ของศิษย์

(๓) บุตรภรรยาหรือสามี เรียกว่าเป็นปัจฉิมทิศ ทิศเบื้องหลังของกัน

(๔) มิตร เรียกว่าเป็นอุตตรทิศ ทิศเบื้องซ้ายของมิตร

(๕) คนรับใช้ เรียกว่าเป็นเหฏฐิมทิศ ทิศเบื้องต่ำของนาย

(๖) สมณพราหมณ์ เรียกว่า เป็นอุปริมทิศ ทิศเบื้องบนของคฤหัสถ์ ฆราวาส

พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนหน้าที่อันบุคคลทั้ง ๖ คู่เหล่านี้ พึงปฏิบัติต่อกันไว้อย่างสมบูรณ์เป็นอันได้ทรงวางหลักแห่งสังคมมนุษย์ไว้เป็นอย่างดี และคนทุกคนต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย พระพุทธเจ้าทรงเพียงแสดงสิ่งแวดล้อมนั้นด้วยทิศ ๖ ทำให้เห็นว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่ต้องเกี่ยวข้องด้วยจริง ๆ เพราะจะอยู่ที่ไหน ๆ ก็ไม่พ้นไปได้จากทิศ ๖ มารดาบิดาก็เหมือนกัน เมื่อเกิดมาแล้ว ก็ต้องมีมารดาบิดา และก็ต้องเป็นบุตรธิดาของท่าน คู่อื่น ๆ ก็เทียบกันได้เช่นเดียวกัน

ทุก ๆ คนอยู่ในสิ่งแวดล้อมเหมือนอย่างอยู่ในทิศ ๖ จึงมีหน้าที่ คือกิจที่ควรทำหรือที่จะต้องทำแก่บุคคลต่าง ๆ ตามที่เกี่ยวข้อง

กิจที่เป็นประโยชน์ตน และกิจที่เป็นประโยชน์ท่าน ทั้ง ๒ นี้ โดยมาก เนื่องถึงกันและอาศัยกัน

ดังเช่นการเล่าเรียนศึกษา เป็นประโยชน์ของตนโดยตรง แต่ก็ได้อาศัยความรู้ความสามารถอันเกิดการจากเล่าเรียนศึกษานั้น ปฏิบัติหน้าที่ราชการเป็นต้น อันนับว่าเป็นการทำประโยชน์ท่าน แล้วก็ได้อาศัยผลของการปฏิบัติหน้าที่ราชการเป็นต้นนั้นกลับมาเลี้ยงชีวิตตน จึงนับว่าเป็นการทำประโยชน์ตนด้วย ฉะนั้น จึงมีพระพุทธภาษิตแสดงโดยความว่า " ทำประโยชน์เกื้อกูลแก่ตน ชื่อว่าทำประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่นด้วย. ทำประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ชื่อว่าทำประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนด้วย "

ประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน ทั้ง ๒ อย่างดังกล่าว เมื่อเป็นกิจที่ตนควรทำหรือต้องทำเรียกว่า เป็นหน้าที่ของตนเหมือนกันทั้ง ๒ อย่าง

หน้าที่เกิดจากอะไร หน้าที่เนื่องกับฐานะตำแหน่ง เกิดมีขึ้นพร้อมกับฐานะตำแหน่ง อันฐานะตำแหน่งนั้น เกิดแต่ชาติกำเนิดก็มี เกิดจากการแต่งตั้งสมมติก็มี

ที่เกิดแต่ชาติกำเนิดนั้น เช่นฐานะตำแหน่งมารดาบิดา กับบุตรธิดา เมื่อเด็กเกิดขึ้นผู้ให้กำเนิดก็เกิดมีฐานะตำแหน่งเป็นมารดาบิดา เด็กที่เกิดก็มีฐานะตำแหน่งเป็นบุตรธิดาขึ้นทันที และมีหน้าที่ของมารดาบิดา กับของบุตรธิดาขึ้นทันทีเหมือนกัน

ที่เกิดจากการแต่งตั้ง เช่นฐานะตำแหน่งทางราชการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งขึ้น ได้รับแต่งตั้งขึ้นเมื่อใด ก็มีหน้าที่ตามฐานะตำแหน่งขึ้นเมื่อนั้น

ที่เกิดจากการสมมติ เช่นฐานะตำแหน่งพระภิกษุ หมายถึงภิกษุภาวะเกิดจากการอุปสมบท อันเรียกว่าเป็นการสมมติอย่างหนึ่ง อันที่เรียกภิกษุสงฆ์ว่าสมมติสงฆ์ มีฐานะเป็นพระภิกษุเพราะการอุปสมบทขึ้นแล้วเมื่อใด ก็มีหน้าที่จะต้องปฏิบัติพระวินัยบัญญัติสำหรับพระภิกษุขึ้นเมื่อนั้น

ควรต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างไร

เมื่อเป็นหน้าที่ของตน ก็ควรต้องปฏิบัติ ผู้ที่อยู่ในฐานะตำแหน่งใด ก็ควรต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนตามฐานะตำแหน่งนั้นให้ดีด้วยความซื่อตรง ให้มีอิทธิบาท (ธรรมที่ให้ถึงความสำเร็จความประสงค์ซึ่งไม่เหลือวิสัย) ๔ อย่าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ดังจะกล่าวต่อไปโดยลำดับ

ฉันทะ คือ พอใจรักใคร่ในหน้าที่ของตน ข้อนี้ตรงกันข้ามกับความไม่พอใจ ซึ่งเกิดจากเหตุต่าง ๆ เป็นต้นวา เห็นว่าหน้าที่ต่ำต้อย เหนื่อยยากหรือมีผลน้อย, บางทีพอใจตำแหน่ง แต่ไม่พอใจทำงานที่เป็น

หน้าที่, บางทีทำงานจำเจมานานเกิดความเบื่อหน่าย, บางทีถูกกระทบกระทั่งจากบุคคลและเหตุแวดล้อมต่าง ๆ จึงเกิดหมดกำลังใจ คือหมดฉันทะลงไป ผู้ที่มีหน้าที่ทุก ๆ คน อาจเคยเสื่อมฉันทะในหน้าที่มาบ้าง แต่ไม่ควรปล่อยให้เสื่อม ควรปลูกรักษาฉันทะไว้ เพราะเป็นคุณที่อาจปลูกได้ อาจรักษาได้ วิธีปลูกก็คือ คิดให้เห็นว่าหน้าที่ของตนนั้นดีที่สุด ไม่ว่าหน้าที่อะไร เมื่อเป็นหน้าที่ของตนแล้ว ตนต้องภูมิใจในหน้าที่นั้น แต่ก็ต้องไม่เข้าแทรกแซงยุ่งเกี่ยวในหน้าที่ของคนอื่นให้ยุ่งยากไปด้วย ต้องพยายามคิดชักจูงใจให้เห็นดังนี้ เพราะใจนั้นอาจชักจูงได้ ให้ชอบก็ได้ ให้ชังก็ได้ เมื่อจะให้ชอบก็ต้องรู้วิธีประจบใจ เหมือนอย่างวิธีทำให้คนอื่นชอบเหมือนกัน เมื่อมีการประจบใจจนเกิดพอใจเป็นฉันทะขึ้นแล้ว ก็ไม่ต้องกังวลว่าจะกลัวต่ำต้อยเหนื่อยยาก หรือมีผลน้อย หรือเบื่อหน่าย เพราะจะไม่เห็นว่าต่ำต้อยในสิ่งที่พอใจ จะไม่เห็นว่าเหนื่อยยากในสิ่งที่พอใจ จะไม่เห็นว่ามีผลน้อยในสิ่งที่พอใจ จะไม่รู้สึกเบื่อหน่ายในสิ่งที่พอใจ หรือตลอดเวลาที่ยังพอใจอยู่ ควรให้รู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของตนที่จะมีฉันทะในหน้าที่ของตน

วิริยะ เพียรประกอบหน้าที่ของตน คือ หมายความ

รวมทั้งเพียรระมัดระวัง ไม่ให้เกิดความเสียหายในหน้าที่ เพียรละเว้นความประพฤติผิดพลาดเสียหายในหน้าที่ เพียรปฏิบัติหน้าที่ให้ดี และเพียรรักษาส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น คำว่าเพียร แปลตามศัพท์ว่า ความเป็นผู้กล้า ไม่ใช่หมายความว่ากล้าทำอย่างเดียว แต่หมายความว่า กล้าที่จะไม่ทำด้วย คือกล้าที่จะไม่ทำผิด แต่กล้าที่จะทำถูก ผู้ที่เคยปฏิบัติงานมาแล้วย่อมรู้อยู่โดยมากว่า ในเรื่องนี้ต้องใช้ความกล้าเพียงไร เพราะมีสิ่งที่เร้ารุมให้เกิดความลำเอียงไม่เที่ยงตรงอยู่มากมาย ทำให้ใจงกยันอ่อนแอ หวาดหวั่น ไม่สามารถจะเว้นการที่ควรเว้น ไม่สามารถจะทำการที่ควรทำ ความผิดพลาดเสียหายในหน้าที่ต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นเพราะเหตุนี้ อย่างนี้แหละเรียกว่าขาดเพียร คือขาดความเป็นผู้กล้าที่จะละเว้น และที่จะทำ ความเพียรนี้ก็อาจปลูกขึ้นได้เหมือนกัน ข้อสำคัญให้มีฉันทะเป็นทุน และให้พยายามหัดละเว้นสิ่งที่ผิด ทำแต่สิ่งที่ถูก ให้เห็นว่าเป็นหน้าที่จะต้องมีเพียรดังกล่าวในหน้าที่ของตน

จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในหน้าที่ของตนไม่วางธุระ คือเอาใจใส่ ไม่ทอดธุระในหน้าที่รวมทั้งมีใจซื่อตรงในหน้าที่ของตนด้วย ถ้าขาดคุณข้อนี้เสียจะทำให้เกิดความ

ขาดตกบกพร่องในหน้าที่ ผู้ที่มาทำงานภายหลังเวลา ที่เรียกว่ามาสายก็ดี เลิกงานก่อนเวลาก็ดี ในระหว่างทำงานก็ขาดตกบกพร่องไม่เรียบร้อย หรือทิ้งการงานที่ได้รับมอบหมาย ก็เพราะขาดคุณข้อนี้ ซึ่งบางทีทำให้ฉันทะวิริยะที่มีอยู่เสื่อมไปได้ด้วย แต่ถ้ามีจิตฝักใฝ่อยู่ไม่วางธุระ ก็จะทำให้การทำการงานกระฉับกระเฉงถูกต้องเรียบร้อยและลุล่วงไปด้วยดี ส่งเสริมฉันทะวิริยะให้มากขึ้นได้ด้วย และคุณข้อนี้ ก็เป็นคุณที่อาจปลูกขึ้นได้เช่นเดียวกันด้วยการไม่ยอมนอนใจ แต่หัดตั้งใจคิดฝักใฝ่ไม่ยอมทอดธุระในหน้าที่ของตน ให้เห็นว่าเป็นหน้าที่ จะต้องมีจิตตะเอาใจฝักใฝ่ไม่วางธุระในหน้าที่ของตน

วิมังสา หมั่นตริตรองพิจารณาเหตุผลในหน้าที่ของตน มีความหมายตลอดถึงการส่งเสริมเพิ่มเติมความรู้ในหน้าที่ มีความรู้ในการปฏิบัติหน้าที่ทั้งในด้านวัฒนะทั้งในด้านหายนะ พร้อมทั้งรู้วิธีปฏิบัติให้สำเร็จผลในด้านวัฒนะ ในชั้นแรกต้องมีความรอบรู้ในหน้าที่ของตนจึงจะปฏิบัติได้อย่างถูกต้องไม่ผิดพลาด ทั้งต้องรู้ทางวัฒนะ และทางหายนะของหน้าที่ด้วย จึงจะไม่ถลำผิดไปในทางหายนะ และดำเนินไปถูกทางวัฒนะส่วนเดียว แต่ทั้งนี้ก็ต้องรู้วิธีปฏิบัติ คนเป็นอันมากที่มีความรู้พื้น

ฐานต่าง ๆ เป็นอย่างดี แต่ปฏิบัติงานไม่สำเร็จ เพราะขาดความรู้ในวิธีปฏิบัติ ความรู้ในวิธีปฏิบัตินั้น ต้องประกอบด้วยความเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเวลา รู้จักประชุมชน รู้จักบุคคล จึงอาจปฏิบัติกิจให้สำเร็จได้ด้วยดี ความรู้ดังกล่าวรวมเข้าเป็นวิมังสา อาจที่จะอบรมให้มีขึ้นได้ และควรเห็นว่าเป็นหน้าที่จะพึงมีวิมังสาในหน้าที่ของตน

หน้าที่กับความเป็นบุคคล การปฏิบัติหน้าที่อย่างมีระเบียบซึ่งเกี่ยวโยงกันตั้งแต่หน่วยเล็ก ๆ ขึ้นไปจนถึงหน่วยใหญ่ อาจทำให้ผู้มีประสงค์บางอย่างอ้างว่าทุก ๆ คนต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนเท่านั้น เหมือนอย่างมารดาบิดาก็ปฏิบัติหน้าที่ของตน บุตรธิดาก็ปฏิบัติหน้าที่ของตน จึงไม่ควรถือว่าฝ่ายไหนมีบุญคุณต่อกัน ซึ่งจะต้องตอบแทนกันในฐานะเป็นบุรพการีกับกตัญญูกตเวทีต่อกันเป็นต้น เพราะเมื่อดูความเป็นไปในกลุ่มชนหมู่ใหญ่แล้วก็จะเห็นการปฏิบัติหน้าที่ตามฐานะเหมือนอย่างเครื่องจักรนาฬิกา หรือเหมือนอย่างเครื่องจักรในโรงงาน แต่ข้ออ้างนี้มิได้เป็นจริงเช่นนั้น เพราะทุก ๆ คนต่างมีความเป็นบุคคลของตน ซึ่งมีชีวิตจิตใจ รักสุข เกลียดทุกข์อยู่ด้วยกันทั้งนั้น ฉะนั้น จึงนับถือธรรมะเป็นข้อปฏิบัติ

ประกอบกันกับหน้าที่ของตนด้วยเป็นต้นว่า ธรรมหมวดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า สังคหวัตถุ แปลว่า คุณที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของกันและกัน มี ๔ ข้อ คือ

(๑) ทาน ให้ปันสิ่งของ ๆ ตนแก่ผู้ที่ควรให้ปันด้วยจิตเมตตา

(๒) ปิยวาจา เจรจาวาจาที่จับใจทำให้เกิดความเคารพรัก ด้วยจิตเมตตา

(๓) อัตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน ไม่ประพฤติชั่วร้ายแก่กัน เพราะจิตริษยาอาฆาตเป็นต้น

(๔) สมานัตตตา ความเป็นคนมีตนเสมอไม่ถือตัววางตนดี พอสม พอเหมาะ

สังคหวตถุเหล่านี้ สำเร็จด้วยเมตตาไมตรีจิตเป็นที่ตั้งเพราะธรรมดังกล่าวนี้เอง ทุก ๆ ฝ่ายจึงได้รับความเคารพนับถือของกันและกัน เป็นผู้มีคุณแกกันและกัน เป็นต้นว่า มารดาบิดา ก็เป็นบุพการีของบุตรธิดา ได้รับความนับถือบูชาจากบุตรธิดา บุตรธิดาก็เป็นกตัญญูกตเวทีของมารดาบิดา ผู้ใหญ่ที่เป็นที่เคารพของผู้น้อย ผู้น้อยก็มีความเคารพรักในผู้ใหญ่ด้วยจิตใจ

ในฝ่ายพุทธจักร พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติพุทธกิจ ซึ่งนับว่าเป็นหน้าที่ของพระพุทธเจ้าด้วยพระมหากรุณาแก่โลก ในฝ่ายอาณาจักร พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้วยพระมหากรุณาแก่ประชาราษฎรทั่วไป

สรุปความโดยย่อว่า หน้าที่คือ กรณียะกิจที่ควรทำหรือที่จะต้องทำหน้าที่ของตนคือกรณียะของตนนั้นเอง จะเป็นกิจที่เป็นประโยชน์ตนก็ตาม เป็นประโยชน์ท่านก็ตาม เมื่อเป็นกิจที่ตนควรทำหรือต้องทำก็เป็นหน้าที่ของตนเท่านั้น และโดยมากเมื่อเป็นประโยชน์ตนก็เป็นประโยชน์คนอื่นด้วย เมื่อเป็นประโยชน์คนอื่นก็เป็นประโยชน์ตนด้วย โดยปกติ หน้าที่เกิดมีขึ้นพร้อมกับฐานะตำแหน่ง ซึ่งเกิดแต่ชาติกำเนิดก็มี เกิดจากการแต่งตั้งสมมติขึ้นก็มี จะเกิดขึ้นอย่างไรก็ตาม เมื่อเป็นหน้าที่ของตนแล้ว ก็ควรต้องปฏิบัติให้ดีด้วยความซื่อตรง ให้มีอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ พอใจรักใคร่ วิริยะ เพียรประกอบ จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ วิมังสา หมั่นตริตรองพิจารณาเหตุผลในหน้าที่ของตนกับให้มีธรรมะประกอบอยู่ในการปฏิบัติหน้าที่ให้สมกับภาวะเป็นบุคคล ซึ่งมีชีวิตจิตใจไม่ใช่วัตถุ คือ ให้มีสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ทาน

ให้ปัน ปิยวาจา เจรจาวาจาที่ให้เกิดความเคารพรัก อัตถจริยา ประพฤติประโยชน์ สมานัตตตา วางตนสม่ำเสมอพอสมพอเหมาะด้วยมีเมตตาไมตรีจิตต่อกันเป็นที่ตั้ง

การปฏิบัติหน้าที่ของตน ด้วยอาศัยหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบกับสังคหวัตถุธรรม ๔ ดังกล่าว เมื่อกล่าวโดยสรุปที่สุด ก็ต้องอาศัยหมั่นฝึกฝนตนอยู่เสมอ การฝึกฝนตนนี้แหละเป็นหน้าที่ของบัณฑิต คือคนฉลาด เพราะเมื่อสามารถฝึกตนได้ ก็สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้ทุกอย่าง อิทธิบาทและธรรมเป็นเครื่องประกอบกับหน้าที่ ก็สามารถอบรมให้มีขึ้นได้โดยไม่ยาก พระพุทธเจ้า ทรงตรัสว่า อตฺตานํ ทมยนฺติ ปณฺฑิตา คนฉลาดทั้งหลาย ย่อมฝึกตนดังนี้แล ฯ

ปั๎ญจะมะราชูทิสสะนะคาถา

ธัมมิโก โย มะหาราชา   ปั๎ญจะโม   จักกิวังสิโก
ญาโต ปะระมินทะมะหา-   จุฬาลังกะระโณ อิติ
สังขายะ ส๎ยามะรัฏฐัสสะ   สันธาตา จะ ทะยาลุโก
ปิโย จะ รัฏฐะวาสีนัง   อัคคะสาสะนะถัมภะโก
พุทธาทิมามะโก เจวะ   ภิกขูนัง อุปะการะโก
อัตถะกาโม หิเตสี จะ   สาสะนัสเสวะ วุฑฒิยา
โส ตาทิสัตถะมาคัมมะ   นานาชะนะมะโนหะรัง
ปั๎ญจะมัปปะวิตตัง นามะ   อารามัง อะภิการะยิ
สัพเพ มะยัง ยะติ๎ภูตา   อิธาราเม นิวาสิโน
ราชูปั๎ตถัมภะมันวายะ   สัมมาสัมพุทธะสาสะเน
สิกขามะ ปะฏิปั๎ชชามะ   ยะถาสัตติ ยะถาพะลัง
มะยันทานิ สะจิตตา จะ   สะฉันทา จะ ทะหามะ เส
ตัสสะ ราชาธิราชัสสะ   ปั๎ตติงวะ อะนุโมทิตุง
เย เย เทวา วิหาสัฏฐา   รักขะกา จะ ยะสัสสิโน
เตสัง ปั๎ตติญจะ ทั๎ชชามะ   อะนุโมทันตุ สัพพะโส.

คำแปล

พระมหาราชเจ้าพระองค์ใด
ทรงสถิตเสถียรในทศพิธราชธรรมสัมมา
เสวยราชย์ลำดับที่ห้า
พระราชวงศ์สมญาจักรีอธิราชขยาดยิน
ทรงพระนามชาวเมืองเชื่องชิน
สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์
พระดำรงไทยรัฐสถาพร
ปกเกล้าชาวนครด้วยพระกรุณาบารมี
เป็นที่รักของประชาชี
ทั่วราชเมทนีเป็นอัครศาสนูปถัมภ์
พระทรงเลื่อมใสใฝ่ธรรม
เคารพนำพระพุทธาทิรัตน์มหัศจรรย์
และทรงอุปการะแก่บรร-
พชิตศิษย์วัดสรรพศึกษาปฏิบัติจัดเจน
มีพระทัยใคร่ต่อสิ่งเป็น
ประโยชน์ร่มเย็นและแสวงสิ่งเอื้อเกื้อกูล
เพื่อความจำเริญจำรูญ
บริสุทธิ์สมบูรณ์แด่พระบวรพุทธศาสนา
สมเด็จพระมหาราช
พระองค์นั้นทรงอาศัยประโยชน์เช่นนั้นอันงาม

จึงทรงสถาปนาพระอาราม
เบญจมบพิตรนามดุสิตวนารามสร้อยสาม
เป็นที่นำความรื่นรมย์
ใจเลื่อมใสนิยมมาแก่นานาประชาชน
ข้าพระพุทธเจ้าทุกคน
พำนักฝากตนในพระอารามนี้เป็นประจำ
อาศัยพระบรมราชูปถัมภ์
ได้เรียนเพียรร่ำปฏิบัติตามธรรมคำสอน
ในศาสนาพระชินวร
เว้นบาปกิเลสบรตามสามารถตามกำลัง
บัดนี้ปวงข้าพระบาทประนัง
จิตน้อมพร้อมบังคมถวายพระราชกุศล
แด่ใต้ฝ่าพระบาท ณ เมืองบน
ทิพโสตโสภณเพื่อทรงอนุโมทนา
เทพเจ้าเหล่าใดบรรดา
สถิตในเวหาและอารักขเทพยศยง
ปวงข้าตั้งจิตจำนง
ให้ส่วนกุศลจงอนุโมทนาด้วย เทอญ ฯ

คาถาชินบัญชร

(ฉบับที่สวดกันในเมืองไทย
แต่ปรับปรุงใหม่เฉพาะบางแห่งตามฉบับลังกา)

๑. ชะยาสะนาคะตา พุทธา เชต์วา มารัง สะวาหินิง
จะตุสัจจามะตะระสัง เย ปิวิงสุ นะราสะภา.

๒. ตัณหังกะราทะโย พุทธา อัฏฐะวีสะติ นายะกา
สัพเพ ปะติฏฐิตา มัยหัง มัตถะเก เต มุนิสสะรา.

๓. สิเร ปะติฏฐิโต พุทโธ ธัมโม จะ มะมะ โลจะเน
สังโฆ ปะติฏฐิโต มัยหัง อุเร สัพพะคุณากะโร.

๔. หะทะเย เม อะนุรุทโธ สารีปุตโต จะ ทักขิเณ
โกณฑัญโญ ปิฏฐิภาคัส์มิง โมคคัลลาโนสิ วามะเก

๕. ทักขิเณ สะวะเน มัยหัง อาสุง อานันทะราหุลา
กัสสะโป จะ มะหานาโม อุโภสุง วามะโสตะเก.

๖. เกสันเต ปิฏฐิภาคัส์มิง สุริโยวะ ปะภังกะโร
นิสินโน สิริสัมปันโน โสภิโต มุนิปุงคะโว.

๗. กุมาระกัสสะโป เถโร มะเหสี จิตตะวาทะโก
โส มัยหัง วะทะเน นิจจัง ปะติฏฐาสิ คุณากะโร.

๘. ปุณโณ อังคุลิมาโล จะ อุปาลี นันทะสีวะลี
เถรา ปัญจะ อิเม ชาตา นะลาเฏ ติละกา มะมะ.

๙. เสสาสีติ มะหาเถรา วิชิตา ชินะสาวะกา[๑]
ชะลันตา สีละเตเชนะ อังคะมังเคสุ สัณฐิตา
๑๐. ระตะนัง ปุระโต อาสิ ทักขิเณ เมตตะสุตตะกัง.
ธะชัคคัง ปัจฉะโต อาสิ วาเม อังคุลิมาละกัง
๑๑. ขันธะโมระปะริตตัญจะ อาฏานาฏิยะสุตตะกัง
อากาสัจฉะทะนัง อาสิ เสสา ปาการะสัญญิตา
๑๒. ชินาณาขะละสังยุตเต ธัมมะปาการะลังกะเต.
วะสะโต เม จะตุกิจเจนะ สะทา สัมพุทธะปัญชะเร
๑๓. วาตะปิตตาทิสัญชาตา พาหิรัชฌัตตุปัททะวา
อะเสสา วินะยัง ยันตุ อะนันตะชินะเตชะสา.
๑๔. ชินะปัญชะระมัชฌัฏฐัง วิหะรันตัง มะหีตะเล.
สะทา ปาเลนตุ มัง สัพเพ เต มะหาปุริสาสะภา
อิจเจวะมัจจันตะกะโต สุรักโข
ชินานุภาเวนะ ชิตูปัททะโว
ธัมมานุภาเวนะ ชิตาริสังโฆ
สังฆานุภาเวนะ ชิตันตะราโย
สัทธัมมานุภาวะปาลิโต จะรามิ ชินะปัญชะเร.

---

๑. ต่อจากนี้ฉบับไทยบางฉบับมีอีกบรรทัดว่า

เอเตสีติ มะหาเถรา ชิตะวันโต ชิโนระสา.

คำแปล คาถาชินบัญชร ฉบับไทย

(แต่ปรับปรุงใหม่เฉพาะบางแห่งตามฉบับลังกา)

๑. พุทธะทั้งหลายทรงชนะมารพร้อมทั้งเสนาพาหนะ เสด็จสู่พระที่นั่งแห่งชัยชนะแล้ว พระพุทธะเหล่าใดเล่าทรงเป็นผู้ประเสริฐแห่งนรชน ทรงดื่มอมตรสแห่งสัจจะทั้ง ๔ แล้ว.

๒. พระพุทธะทั้งหลาย ๒๘ พระองค์ มีพระตัณหังกรเป็นต้น ทรงเป็นพระนายกผู้นำโลก พระมุเนศวรจอมมุนี ทุกพระองค์นั้น ทรงสถิตประทับบนกระหม่อมแห่งข้าพระเจ้า.

๓. พระพุทธะทั้งหลายทรงสถิตประทับบนศีรษะ พระธรรมสถิตประทับที่ดวงตาของข้าพระเจ้า พระสงฆ์ผู้เป็นบ่อเกิดแห่งคุณทั้งปวง สถิตประทับที่อุระของข้าพระเจ้า.

๔. พระอนุรุทธประทับที่หทัย พระสารีบุตรประทับที่เบื้องขวา พระโกณฑัญญะประทับที่เบื้องหลัง พระโมคคัลลานะประทับที่เบื้องซ้าย.

๕. พระอานนท์และพระราหุลประทับที่หูเบื้องขวาของข้าพระเจ้า พระกัสสปะและพระมหานามทั้งสองประทับที่หูเบื้องซ้าย.

๖. พระโสภิตผู้เป็นมุนีที่แกล้วกล้า ถึงพร้อมด้วยสิริ เหมือนอย่างดวงอาทิตย์ส่องแสงสว่าง ประทับที่สุดผมส่วนเบื้องหลัง.

๗. พระเถระผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ ผู้มีวาทะอันวิจิตร ชื่อพระกุมารกัสสป ผู้เป็นบ่อเกิดแห่งคุณนั้น ประทับที่ปากของข้าพระเจ้าเป็นนิตย์.

๘. พระเถระ ๕ พระองค์เหล่านี้ คือ พระปุณณะ พระอังคุลิมาล พระอุบาลี พระนันทะ พระสีวลี เกิดเหมือนอย่างดิลก (รอยเจิม) ที่หน้าผากของข้าพระเจ้า.

๙. พระมหาเถระทั้งหลาย ๘๐ ที่เหลือจากนี้ ผู้ชนะ ผู้เป็นสาวกของพระพุทธะผู้ทรงชนะ[๑] รุ่งเรืองอยู่ด้วยเดชแห่งศีล สถิตอยู่ที่อังคาพยพทั้งหลาย.

๑๐. พระรตนสูตรประจุอยู่เบื้องหน้า พระเมตตสูตรประจุอยู่เบื้องขวา พระธชัคคสูตรประจุอยู่เบื้องหลัง พระอังคุลิมาลสูตรประจุอยู่เบื้องซ้าย.

๑๑. พระขันธปริตร พระโมรปริตร และพระอาฏานาฏิยสูตร เป็นเหมือนอย่างฟ้าครอบ พระสูตรปริตรทั้งหลายที่เหลือกำหนดหมายเป็นปราการ.

---

๑. ต่อจากนี้ฉบับไทยมีอีก ๑ บรรทัด แปลว่า พระมหาเถระทั้ง ๘๐ เหล่านี้มีความชนะ เป็นโอรสพระพุทธชินะ

๑๒. เมื่อข้าพระเจ้าอาศัยอยู่ด้วยกิจทั้ง ๔ อย่าง ในบัญชรแห่งพระสัมพุทธะ ประกอบด้วยลานเขตแห่งพระพุทธะผู้ทรงชนะ ประดับด้วยปราการคือพระธรรมทุกเมื่อ.

๑๓. ขออุปัทวะ (เครื่องขัดข้อง) ทั้งภายนอกทั้งภายในทั้งหลาย ที่เกิดจากลมและน้ำดีเป็นต้น จงถึงความสิ้นไป ไม่มีเหลือด้วยเดชแห่งพระชินะผู้ไม่มีที่สุด.

๑๔. ขอพระมหาบุรุษผู้เลิศกล้าทั้งหลายทั้งปวงนั้นโปรดอภิบาลข้าพระเจ้าผู้สถิตในท่ามกลางแห่งพระชินบัญชรอยู่บนพื้นแผ่นดิน.

ข้าพระเจ้ามีความรักษาดี โดยทำให้ครบถ้วนทุกทางอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ ขอจงชนะอุปัทวะด้วยอานุภาพพระพุทธะผู้ทรงชนะ ชนะข้าศึกขัดข้องด้วยอานุภาพแห่งพระธรรม ชนะอันตรายด้วยอานุภาพแห่งพระสงฆ์ อันอานุภาพแห่งพระสัทธรรมอภิบาล ประพฤติอยู่ในพระชินบัญชร เทอญ.

ถวายพรพระ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต
สัมมาสัมพุทธัสสะ. (๓ หน)

อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถา เทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภะคะวาติ.

ส๎วากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหีติ.

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิเณยโย อัญชลีกะระณีโย อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ. (หยุด)

พุทธะชะยะมังคะละอัฏฐะคาถา

พาหุง สะหัสสะมะภินิมมิตะสาวุธันตัง
ค๎รีเมขะลัง อุทิตะโฆระสะเสนะมารัง
ทานาทิธัมมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท
ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ.
มาราติเรกะมะภิยุชฌิตะสัพพะรัตติง
โฆรัมปะนาฬะวะกะมักขะมะถัทธะยักขัง
ขันตีสุทันตะวิธินา ชิตะวา มุนินโท
ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ.
นาฬาคิริง คะชะวะรัง อะติมัตตะภูตัง
ทาวัคคิจักกะมะสะนีวะ สุทารุณันตัง
เมตตัมพุเสกะวิธินา ชิตะวา มุนินโท
ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ.
อุกขิตตะขัคคะมะติหัตถะสุทารุณันตัง
ธาวันติโยชะนะปะถังคุลิมาละวันตัง
อิทธีภิสังขะตะมะโน ชิตะวา มุนินโท
ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ.
กัต๎วานะ กัฏฐะมุทะรัง อิวะ คัพภินียา
จิญจายะ ทุฏฐะวะจะนัง ชะนะกายะมัชเฌ
สันเตนะ โสมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท

ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ.
สัจจัง วิหายะ มะติสัจจะกะวาทะเกตุง
วาทาภิโรปิตะมะนัง อะตอันธะภูตัง
ปัญญาปะทีปะชะลิโต ชิตะวา มุนินโท
ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ.
นันโทปะนันทะภุชะคัง วิพุธัง มหิทธิง
ปุตเตนะ เถระภุชะเคนะ ทะมาปะยันโต
อิทธูปะเทสะวิธินา ชิตะวา มุนินโท
ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ.
ทุคคาหะทิฏฐิภุชะเคนะ สุทัฏฐะหัตถัง
พ๎รห๎มัง วิสุทธิชุติมิทธิพะกาภิธานัง
ญาณาคะเทนะ วิธินา ชิตะวา มุนินโท
ตันเตชะสา ภะวะตุ เต ชะยะมังคะลานิ.
เอตาปิ พุทธะชะยะมังคะละอัฏฐะคาถา
โย วาจะโน ทินะทิเน สะระเต มะตันที
หิต๎วานะเนกะวิวิธานิ จุปัททะวานิ
โมกขัง สุขัง อะธิคะเมยยะ นะโร สะปัญโญ.

พุทธะชะยะมังคะละอัฏฐะคาถา นิฏฐิตา.

โพชฌังคปริตร

(หันทะ มะยัง โพชฌังคะปะริตตัง ภะณามะ เส.)

—

โพชฌังโค สะติสังขาโต,	โพชฌงค์ ๗ ประการ
ธัมมานัง วิจะโย ตะถา	คือ สติสัมโพชฌงค์ ธรรมวิจยะสัมโพชฌงค์
วิริยัมปีติ ปัสสัทธิ,	วิริยสัมโพชฌงค์
โพชฌังคา จะ ตะถาปะเร	ปีติสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์
สะมาธุเปกขะโพชฌังคา	สมาธิสัมโพชฌงค์ และ อุเบกขาสัมโพชฌงค์
สัตเตเต สัพพะทัสสินา,	๗ ประการเหล่านี้ เป็น
มุนินา สัมมะทักขาตา	ธรรมอันพระมุนีเจ้า ผู้ทรงเห็นธรรมทั้งปวง ตรัสไว้ชอบแล้ว
ภาวิตา พะหุลีกะตา	อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
สังวัตตันติ อะภิญญายะ,	ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้
นิพพานายะ จะ โพธิยา	ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน

เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	ด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้
โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา.	ขอความสวัสดี จงบังเกิดมีแก่ท่าน ตลอดกาลทุกเมื่อ.
เอกัส์มิง สะมะเย นาโถ, โมคคัลลานัญจะ กัสสะปัง, คิลาเน ทุกขิเต ทิส์วา	ในสมัยหนึ่ง พระโลกนาถเจ้า ทอดพระเนตรเห็นพระโมคคัลลานะและพระมหากัสสปะ เป็นไข้ ได้รับความลำบาก
โพชฌังเค สัตตะ เทสะยิ	จึงทรงแสดงโพชฌงค์ ๗ ประการ ให้ท่านทั้งสองฟัง
เต จะ ตัง อะภินันทิต์วา	ท่านทั้งสองนั้น ชื่นชมยินดียิ่ง ซึ่งโพชฌงคธรรมนั้น
โรคา มุจจิงสุ ตังขะเณ	ก็หายโรคได้ในบัดดล
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	ด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้
โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา.	ขอความสวัสดี จงบังเกิดมีแก่ท่าน ตลอดกาลทุกเมื่อ.

เอกะทา ธัมมะราชาปิ,	ในครั้งหนึ่ง องค์พระ
เคลัญเญนาภิปีฬิโต	ธรรมราชาเอง (พระพุทธเจ้า) ทรงประชวรเป็นไข้หนัก
จุนทัตเถเรนะ ตัญเญวะ,	รับสั่งให้พระจุนทเถระ
ภะณาเปต์วานะ สาทะรัง	กล่าวโพชฌงค์นั้นนั่นแล ถวายโดยเคารพ
สัมโมทิต์วา จะ อาพาธา,	ก็ทรงบันเทิงพระหฤทัย
ตัมหา วุฏฐาสิ ฐานะโส	หายจากประชวรนั้นได้โดยพลัน
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	ด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้
โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา.	ขอความสวัสดี จงบังเกิดมีแก่ท่าน ตลอดกาลทุกเมื่อ.
ปะหีนา เต จะ อาพาธา,	ก็อาพาธทั้งหลายนั้น
ติณณันนัมปิ มะเหสินัง	ของพระผู้ทรงคุณอันยิ่งใหญ่ทั้ง ๓ องค์นั้น หายแล้วไม่กลับเป็นอีก
มัคคาหะตะกิเลสาวะ,	ดุจดังกิเลส ถูกอริย-

ปัตตานุปปัตติธัมมะตัง	มรรคกำจัดเสียแล้ว ถึงซึ่งความไม่เกิดอีกเป็นธรรมดา
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ	ด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้
โสตถิ เต โหตุ สัพพะทา.	ขอความสวัสดี จงบังเกิดมีแก่ท่าน ตลอดกาลทุกเมื่อ เทอญ.

ยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก

อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัง วัจจะโส ภะคะวา อิติปิ โส ภะคะวา สัมมาสัมพุทโธ วัจจะโส ภะคะวา อิติปิ โส ภะคะวา วิชชาจะระณะสัมปันโน วัจจะโส ภะคะวา อิติปิ โส ภะคะวา สุคะโต วัจจะโส ภะคะวา อิติปิ โส ภะคะวา โลกะวิทู วัจจะโส ภะคะวา

อะระหันตัง สะระณัง คัจฉามิ, อะระหันตัง สิระสา นะมามิ, สัมมาสัมพุทธัง สะระณัง คัจฉามิ, สัมมาสัมพุทธัง สิระสา นะมามิ, วิชชาจะระณะสัมปันนัง สะระณัง คัจฉามิ, วิชชาจะระณะสัมปันนัง สิระสา นะมามิ, สุคะตัง สะระณัง คัจฉามิ, สุคะตัง สิระสา นะมามิ, โลกะวิทัง สะระณัง คัจฉามิ, โลกะวิทัง สิระสา นะมามิ

อิติปิ โส ภะคะวา อะนุตตะโร วัจจะโส ภะคะวา อิติปิ โส ภะคะวา ปุริสะทัมมะสาระถิ วัจจะโส ภะคะวา อิติปิ โส ภะคะวา สัตถา เทวะมะนุสสานัง วัจจะโส ภะคะวา อิติปิ โส ภะคะวา พุทโธ วัจจะโส ภะคะวา

อะนุตตะรัง สะระณัง คัจฉามิ, อะนุตตะรัง สิระสา นะมามิ, ปุริสะทัมมะสาระถิ สะระณัง คัจฉามิ, ปุริสะทัมมะสาระถิ สิระสา นะมามิ, สัตถา เทวะ-มะนุสสานัง สะระณัง คัจฉามิ, สัตถา เทวะ-มะนุสสานัง สิระสา นะมามิ, พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ, พุทธัง สิระสา นะมามิ, อิติปิ โส ภะคะวา

อิติปิ โส ภะคะวา รูปะขันโธ อะนิจจะลักขะณะ-ปาระมี จะสัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา อิติปิ โส ภะคะวา เวทะนาขันโธ อะนิจจะลักขะณะปาระมี จะสัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา อิติปิ โส ภะคะวา สัญญาขันโธ อะนิจจะลักขะณะปาระมี จะสัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา อิติปิ โส ภะคะวา สังขาระขันโธ อะนิจจะลักขะณะปาระมี จะสัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา อิติปิ โส ภะคะวา วิญญาณะขันโธ อะนิจจะลักขะณะปาระมี จะสัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา

อิติปิ โส ภะคะวา ปะฐะวีจักกะวาฬะจาตุ-มะหาราชิกา ตาวะติงสาธาตุสัมมาสะมาธิญาณะ-สัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา เตโช จักกะวาฬะ

จาตุมะหาราชิกาตาวะติงสา ธาตุสัมมาสะมาธิญาณะ-สัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา วาโย จักกะวาฬะ จาตุมะหาราชิกาตาวะติงสา ธาตุสัมมาสะมาธิญาณะ-สัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา อาโป จักกะวาฬะ จาตุมะหาราชิกาตาวะติงสา ธาตุสัมมาสะมาธิญาณะ-สัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา อากาสะ จักกะวาฬะ จาตุมะหาราชิกาตาวะติงสา ธาตุสัมมาสะมาธิญาณะ-สัมปันโน

อิติปิ โส ภะคะวา ยามาธาตุสัมมาธิญาณะ-สัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา ดุสิตา ธาตุ-สัมมาธิญาณะสัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา นิมมานะระติ ธาตุสัมมาธิญาณะสัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา กามาวะจะระ ธาตุสัมมาธิญาณะสัมปันโน อิติปิโส ภะคะวา รูปาวะจะระ ธาตุสัมมาธิญาณะ-สัมปันโน

อิติปิ โส ภะคะวา ปะฐะมะฌานะ ธาตุสัมมา-ธิญาณะสัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา ทุติยะฌานะ ธาตุสัมมาธิญาณะสัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา ตะติยะฌานะ ธาตุสัมมาธิญาณะสัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา จะตุตถะฌานะ ธาตุสัมมาธิญาณะ-

สัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา ปัญจะมะฌานะ ธาตุสัมมาธิญาณะสัมปันโน

อิติปิ โส ภะคะวา อากาสานัญจายะตะนะ เนวะสัญญานาสัญญายะตะนะ อะรูปาวะจะระ ธาตุสัมมาธิญาณะสัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา วิญญาณัญจายะตะนะ เนวะสัญญานาสัญญายะตะนะ อะรูปาวะจะระ ธาตุสัมมาธิญาณะสัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา อากิญจัญญายะตะนะ เนวะสัญญานา-สัญญายะตะนะ อะรูปาวะจะระ ธาตุสัมมาธิญาณะ-สัมปันโน

อิติปิ โส ภะคะวา โสตาปะฏิมัคคะธาตุสัมมา-ธิญาณะสัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา สะกิทาคามิ-ปะฏิมัคคะ ธาตุสัมมาธิญาณะสัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา อะนาคามิปะฏิมัคคะ ธาตุสัมมาธิญาณะ-สัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัตตะปะฏิมัคคะ ธาตุสัมมาธิญาณะสัมปันโน

อิติปิ โส ภะคะวา โสตาอะระหัตตะปะฏิผะละ ธาตุสัมมาธิญาณะสัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา สะกิทาคาอะระหัตตะปะฏิผะละ ธาตุสัมมาธิญาณะ-สัมปันโน อิติปิ โส ภะคะวา อะนาคาอะระหัตตะ-

ปะฏิผะละ ธาตุสัมมาธิญาณะสัมปั๋นโน

กุสะลาธัมมา อิติปิ๋ โส ภะคะวา อะอายาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ ชัมพูทิปั๋ญจะ อิสสะโร กุสะลาธัมมา นะโมพุทธายะ นะโมธัมมายะ นะโมสังฆายะ ปั๋ญจะ พุทธานะมามิหัง อาปามะจุปะ ทีมะสังอังขุ สังวิธาปุกะยะปะ อุปะสะชะสุเห ปาสายะโสโสสะสะอะอะอะอะนิเตชะ สุเนมะภูจะนา-วิเว อะสังวิสุโล ปุสะพุภะ อิสะวาสุ สุสะวาอิ กุสะลาธัมมา จิตติวิอัตถิ

อิติปิ๋ โส ภะคะวา อะระหัง อะอายาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ สาโพธิปั๋ญจะ อิสสะโร ธัมมา กุสะลาธัมมา นันทะวิวังโก อิติสัมมาสัม-พุทโธ สุคะลาโน ยาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ จาตุมะหาราชิกา อิสสะโร กุสะลาธัมมา อิติวิชชาจะระณะสัมปั๋นโน อุอุยาวะ ตาวะติงสา อิสสะโร กุสะลาธัมมา นันทะปั๋ญจะสุคะโต โลกะวิทู มะหาเอโอ ยาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ ยามา อิสสะโร กุสะลา ธัมมา พรัหมาสัททะ-ปั๋ญจะ สัตตะสัตตาปาระมี อะนุตตะโร ยะมะกะวะ ยาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ

ตุสิตา อิสสะโร กุสะลาธัมมา ปุยะปะกะ ปุริสะทัมมะสาระถิ ยาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ นิมมานะระติ อิสสะโร กุสะลาธัมมา เหตุโปวะ สัตถาเทวะมะนุสสานัง ตะถา ยาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ ปะระนิมมิตตะ อิสสะโร กุสะลาธัมมา สังขาระขันโธ ทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา รูปะขันโธ พุทธะปะผะ ยาวะชีวัง พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ พรัหมา อิสสะโร กุสะลาธัมมา นิจจิปัจจะยา วินะปัญจะ ภะคะวะตา ยาวะ นิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ

นะโมพุทธัสสะ นะโมธัมมัสสะ นะโมสังฆัสสะ พุทธิลาโภ กะลากะระกะนา เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหนตุ หุลู หุลู หุลู สะวาหายะ

นะโมพุทธัสสะ นะโมธัมมัสสะ นะโมสังฆัสสะ วิตติ วิตติ วิตติ มิตติ มิตติ มิตติ จิตติ จิตติ จิตติ วัตติ วัตติ มะยะสุ สุวัตถิ โหนตุ หุลู หุลู หุลู สะวาหายะ

อินทะสาวัง มะหาอินทะสาวัง พรัหมะสาวัง มะหาพรัหมะสาวัง จักกะวัตติสาวัง มะหาจักกะ-วัตติสาวัง เทวาสาวัง มะหาเทวาสาวัง อิสิสาวัง

มุนีสาวัง มะหามุนีสาวัง สัปปุริสะสาวัง มะหาสัปปุริสะสาวัง พุทธะสาวัง ปัจเจกะพุทธะสาวัง อะระหัตตะสาวัง สัพพะสิทธิวิชชาธะราณังสาวัง สัพพะโลกาอิริยานังสาวัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหนตุ

สาวัง คุณัง วะชะ พะลัง เตชัง วิริยัง สิทธิ กัมมัง นิพพานัง โมกขัง คุยหะกัง ปุญญัง หานัง สีลัง ปัญญานิกขัง ปุญญังภะคะยัง ตัปปัง สุขัง สิริรูปัง กุวิสสะติ เสนัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหนตุ หุลู หุลู หุลู สะวาหายะ

นะโม พุทธัสสะ ทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา รูปะขันโธ เวทะนาขันโธ สัญญาขันโธ สังขาระขันโธ วิญญาณะขันโธ นะโม อิติปิ โส ภะคะวา

นะโม ธัมมัสสะ ทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา รูปะขันโธ เวทะนาขันโธ สัญญาขันโธ สังขาระขันโธ วิญญาณะขันโธ นะโม สะวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม

นะโม สังฆัสสะ ทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา รูปะขันโธ เวทะนาขันโธ สัญญาขันโธ สังขาระขันโธ

นะโม สุปะฏิปั่นโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ วาหะปะริตตัง

นะโม พุทธายะ มะอะอุทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา ขาวะตัสสะ หาโยโมนะ อุอะมะทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา อุอะมะอะวันทา นะโม พุทธายะ นะอะ-กะตินิสะระณะ อาระปะขุธัง มะอะอุ ทุกขัง อะนิจจัง อะนัตตา

คำบูชาพระรัตนตรัย

อิเมหิ สักกาเรหิ พุทธัง อะภิปูชะยามิ.
อิเมหิ สักกาเรหิ ธัมมัง อะภิปูชะยามิ.
อิเมหิ สักกาเรหิ สังฆัง อะภิปูชะยามิ.
(กราบแล้ว อาราธนาศีล)

อาราธนาศีล ๕

มะยัง ภันเต ติสะระเณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ.

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต ติสะระเณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ.

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต ติสะระเณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ.

อาราธนาปริตร

วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา
สัพพะทุกขะวินาสายะ ปะริตตัง พ์รูถะ มังคะลัง.
วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา
สัพพะภะยะวินาสายะ ปะริตตัง พ์รูถะ มังคะลัง.
วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา
สัพพะโรคะวินาสายะ ปะริตตัง พ์รูถะ มังคะลัง.

ฟังเจริญพระพุทธมนต์

เมื่อพระเจริญพระพุทธมนต์ (งานมงคล) หรือสวดมนต์ (งานอวมงคล) ถึง พาหุํฯ เจ้าหน้าที่เตรียมอาหารจากครัวมาถวายพระ ถ้ามีข้าว ควรถวายถาดข้าวพระพุทธก่อน ถาดข้าวพระพุทธควรมีผ้าขาวรอง แล้วกล่าวคำบูชา

คำบูชาข้าวแด่พระพุทธเจ้า

อิมัง สูปะพ์ยัญชะนะสัมปันนัง สาลีนัง โภชะนัง อุทะกัญจะ วะรัง พุทธัสสะ ปูเชมิ.

(ข้าพเจ้าบูชาเครื่องบริโภค แห่งข้าวสาลี พร้อมด้วยแกงกับและน้ำ อันประเสริฐนี้ แด่พระพุทธเจ้า)

คำลาข้าวพระพุทธเจ้า

เสสัง มังคะลัง ยาจามิ. (ข้าพเจ้าขอส่วนเหลืออันเป็นมงคล)

พระยถา – กรวดน้ำ – รับพร

พอพระขึ้นยถา รีบกรวดน้ำ พอองค์ที่ ๒ รับสัพพี ฯ หลั่งน้ำให้หมด พนมมือรับพร.

กรวดน้ำคำกลอน

กุศลกรรม	ทำไว้	ในครั้งนี้
ขอยินดี	น้อมจิต	อุทิศให้
แด่........	แตกดับ	ล่วงลับไป
ของจงได้	"อนุโมทนา"	สาธุเทอญ.

ถวายสังฆทาน

(แบบเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่ตนเอง)

(นะโม ๓ จบก่อน)

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญ.

ถวายสังฆทาน

(แบบเพื่อมารดาบิดาและญาติทั้งหลาย)

(นะโม ๓ จบก่อน)

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัญเจวะ มาตาปิตุอาทีนัญจะ ญาตะกานัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ญาติทั้งหลาย มีมารดาและบิดาเป็นต้นด้วย ตลอดกาลนาน เทอญ.

ถวายสังฆทาน

(แบบเพื่อมตกะ – ผู้ตาย)

(นะโม ๓ จบก่อน)

อิมานิ มะยัง ภันเต มะตะกะภัตตานิ สะปะริวารานิ สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมานิ มะตะกะภัตตานิ สะปะริวารานิ

ปะฏิคคัณหาตุ มะตะกานัญเจวะ อัมหากัญจะ ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายภัตรเพื่อผู้ตาย กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับภัตรเพื่อผู้ตายกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วทั้งหลายด้วย แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย สิ้นกาลนาน เทอญ.

ถวายผ้าป่า

(นะโม ๓ จบก่อน)

เอตานิ มะยัง ภันเต จีวะรานิ สะปะริวารานิ สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ เอตานิ จีวะรานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายจีวรทั้งหลายเหล่านั้น กับทั้งของที่เป็นบริวาร แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับจีวรทั้งหลายเหล่านั้น กับทั้งของที่เป็นบริวาร ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

เปิดหัวใจ... วิมล เตชะไพบูลย์
ยังไม่มีใครรู้ว่า "แผ่นดินธรรม" นั้น
ทำเพื่ออะไร

รายการ "แผ่นดินธรรม" ที่ช่อง ๕ ที่อำนวยการผลิตโดย เอ็กซคาลิเบอร์ โดยมี **คุณวิมล เตชะไพบูลย์** เป็นผู้อำนวยการสร้างนั้น เป็นรายการที่ได้รับการยกย่องมาก เพราะตลอดเวลา ๑ ปีเต็มที่รายการนี้ได้พากเพียรวิริยะอุตสาหะในการพาไปพบกับของดีทั่วประเทศ ไม่ว่าจะเป็นวัดวาอารามซึ่งทรงคุณค่าล้ำค่าในสถาปัตยกรรม และพบกับพระดีที่เจริญรอยพระพุทธองค์ในการดำรงพระพุทธศาสนา และที่สำคัญที่สุดตลอดเวลา รายการนี้ไม่มีโฆษณามาอุปถัมภ์ค้ำชูรายการ เป็นการทำรายการแบบให้เปล่า

คุณวิมล เตชะไพบูลย์ ที่ระยะหลังเก็บตัวไม่ค่อยจะได้ออกสังคม เปิดเผยถึงมูลเหตุจูงใจในการคิดทำรายการนี้ว่า เป็นเพราะ "เห็นว่าเยาวชนมีเยอะ เยาวชนทั้งหมดเป็นกำลังของประเทศชาติ แต่ทว่าตอนนี้สังคมเกิดอาเพศวิปริต สังคมวิปริตเพราะกาย

ไม่ปฏิบัติตรงกับจิต รู้ไม่จริง แล้วอนาคตของชาติจะจะอยู่ได้อย่างไร ตอนนี้เรามีศิลปวัฒนธรรม มีพิพิธภัณฑ์ และยังมีพระอริยสงฆ์องค์เจ้ารุ่นต่อไป ถ้าขาดการละเลยไม่มีใครทำบุญทำทานบ้านเมืองจะลำบาก เราจึงทำหน้าที่ให้สมบูรณ์แบบ บางคนถามว่า ไม่ลงโฆษณาจะคุ้มค่าหรือ ผมถือว่าเงินทองเป็นของนอกกาย"

"ผมเห็นว่าของดี ๆ เหล่านี้เป็นมรดกทางใจ มีแต่คนแสวงหามรดกทางกาย ต้องสร้างใจให้ละเอียดอ่อนก่อน ซึ่งพระบรมศาสดาให้มรดกล้ำค่ามากกว่า ๒,๕๐๐ ปีแล้วหาค่ามิได้ แต่ไม่ค่อยมีคนสนใจ เราหาทางให้เยาวชนทั้งหลายหันมาดูรายการให้เพลิดเพลินในด้านแสงสี เมื่อเขาเสพเขาก็สบายใจ นอกจากนี้เขายังได้คติพจน์เห็นหนทาง"

"ถ้าเมื่อเรารู้จักแยกแยะจะตัดกิเลสได้บางส่วน ทางการค้ามีกำไร ขาดทุน มีบัญชีบวกมั่งถือเป็นสิ่งดี ปุถุชนยังมีกิเลส แต่ถ้าทำความดีก็เหมือนกับมีรายรับมากกว่ารายจ่าย รายจ่ายทั้งหลายจ่ายไปในเรื่องกิเลสทั้งนั้น"

"ผมถือว่าเมตตาธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลก ชาติต่าง ๆ รวมเรียกว่าโลก ถ้าใช้เมตตาย่อมอยู่รอดได้

รู้จักแสวงหาเหมือนการเดินจากต่ำไปหาสูง ลำบากแต่ข้างบนบริสุทธิ์ กว่าจะได้ตึกสูงต้องใช้ฐานมั่นคง"

สำหรับอนาคตของรายการนี้ สำหรับปีนี้มีตลอดไปแน่ โครงการนี้ต้องอยู่ถ้าไม่หมดทุนทรัพย์เสียก่อน ไม่หมดกำลังสนับสนุน เพราะลงทุนสูงและไม่มีผลทางโฆษณา ถ้าเอาศาสนามาค้าขายคนก็จะไม่ศรัทธา ไม่เห็นความตั้งใจของเรา ถ้าเราหวังผลทางโฆษณาคงไม่ประสบความสำเร็จอย่างนี้ เสียศรัทธาผู้ชมและตัวเราเอง

สำหรับปีนี้ที่ผมอยากได้ที่สุด คือ เห็นมีการนั่งสมาธิการกุศลทั่วประเทศ เนื่องในโอกาสวันสำคัญแค่จิตสงบได้บุญมากกว่าสวดมนต์ไหว้พระ ต่างชาติเห็นยอมรับความเป็นพุทธของเราไม่กล้ามารังแก ผมอยากให้รัฐบาลเป็นแกนนำชักชวนให้ประชาชนต่างร่วมกันนั่งสมาธิ แผ่บุญกุศลถวายในหลวงในวันเฉลิมพระชนมพรรษาปีนี้ด้วยซ้ำ

จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

ฉบับวันอังคารที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๒๙

ร.พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร
นายเฉลียว โพธิเกษม ผู้พิมพ์โฆษณา ๑๔/๒/๒๕๒๙